

Х.НУРМАТОВ , **Н.НАРХОЖАЕВ**

МУЗЫКА

3-класс үчүн окуу китеби

Кайра иштелген 6-басылышы

*Ўзбекстан Республикасынын Элге билим берүү министрлиги
басууга сунуш кылган*

Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү
Ташкент – 2019

УЎК 372.878(075)
КБК 85.31 я 72
Н83

Р е ц е н з е н т т е р :

Р. Абдуллаев — Ўзбекистан композиторлар союзунун төр агасы, Ўзбекистанда эмгек сиңирген маданият ишмери, композитор;

Б.Максумова — Ташкент шаары, Юнусабад районундагы 17- жалпы орто билим берүүчү мектептин музыка маданияты предметинин мугалими;

Ш.Хакимова — Ташкент шаары, Чиланзар районундагы 281- жалпы орто билим берүүчү мектептин музыка маданияты предметинин мугалими.

– Мугалимиңердин аткаруусунда уккула!

– Мугалимиңердин жардамында ырдагыла!

– Сабак аяктады.

**Республикалык максаттуу китеп
фондунун каражаттары эсебинен басылды.**

Х. Нурматов, Н.Нархожаев.

Музыка: 3-класс үчүн окуу китеби. – Кайра иштелген 6-басылышы. — Ташкент: Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү, 2019 – 108 б.

УЎК 372.878(075)
КБК 85.31 я 72

ISBN 978-9943-5550-7-5

© **Х.Нурматов**, Н.Нархожаев.

© Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү. 2019

СӨЗ БАШЫ

Урматтуу окуучулар! Колуңардагы «Музыка» китеби көптөгөн башка окуу китептери катары көз карандысыздыктын шарапаты менен басылып, Эгемендүүлүктүн жыргалына айланды.

Силер үчүн ар бир окуу китеби жана окуу адабияттары өз ордунда баалуу, анткени алар билим жана аң-сезимиңерди өстүрөт, келечекке карай жетелейт.

Музыка адамды укмуштай күү жана обондор дүйнөсүнө баштайт, сезимдерин назиктештирет, курчутат, сулуулукту сүйүүгө үйрөтөт.

Силер 3–класста музыка обондорун көңүл коюу менен угууну, ырларды жагымдуу, уккулуктуу кылып ырдоону өздөштүрөсүңөр, жаңы композиторлордун чыгармачылыгы менен таанышасыңар, музыкалык билимиңерди дагы да байытасыңар.

Жыл бою ырдай турган ырларыңар Ата Мекенге берилгендик рухунда тарбиялайт. Бактылуу балалык темаларын тартуулайт. Ошон үчүн да күү жана ырлардын мазмунун тереңирээк түшүнүп, сөз жана обондун бирдигин билип, жагымдуу кылып ырдоону өздөштүрүп алгыла.

Музыка жана ыр көңүлүңөргө ыракат берсин, кубаныч тартууласын, окуу жана иш-аракеттериңерде силерге дайыма жолдош болсун.

Авторлор

БИРИНЧИ ЧЕЙРЕК

ЫРДОО ЭРЕЖЕЛЕРИ

1. Ырдаганда көөдөндү түз жана эркин кармагыла.

2. Ырдаганда тегиз дем алгыла, ийиндериңер көтөрүлбөсүн. Демиңерди үнөмдөп, ырдын акырына чейин жеткизгиле.

3. Ырдагы үндүү тыбыш муундарды созуп, үнсүз тыбыш муундарды болсо тез жана так айткыла.

4. Добушуңарды жеңил жана жагымдуу кылып чыгарууга, ырларды болсо таасирдүү кылып ырдоого үйрөнгүлө.

5. Ар бир ырды түшүнүп ырдоого үйрөнгүлө.

6. Хор болуп ырдаганыңарда, көпчүлүктүн үнүнө кулак салып, өзүңөрдүн үнүңөрдүн ажыралып калбастыгына көңүл бургула.

7. Ырдаганда мугалимдин колунун аракети-не көңүл коюу менен карагыла жана бардык көрсөткөн кол аракеттерин так аткарууга адаттангыла.

8. Үнүңөр бакыт-байлыгыңар экендигин унутпагыла. Аны дайыма этияттап, абайлап асырагыла. Соо жана шаңкылдаган үн менен айтылган жакшы сөз да, жакшы ыр да көңүл ыракаты экендигин унутпагыла.

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МАМЛЕКЕТТИК ГИМНИ

Сөзү Абдулла Ариповдуку

Музыкасы Мутал (Мутаваккил) Бурхановдуку

Салтанаттуу

1. Сер- ку- ёш, хур
ўл- кам, эл- га бахт, на-
жот, Сен ў- зинг дўст- лар- га
йўл- дош, меҳ- ри бон! Меҳ- ри-
бон! Яш - на гай то а- бад ил-
му фан, и- жод, Шуҳ- ра- тинг пор - ла-

син то - ки бор жа- хон!

Ол- тин бу во- дий- лар —

жон Ўз- бе- кис- тон, Аж- дод-

лар мар- до - на ру- хи сен- га ёр! У- луг

халқ қуд- ра- ти жўш ур- ган за-мон, О- лам-

ни маҳ-ли-ё ай- ла- ган ди- ёр!

ган ди- ёр!

1. Серқуёш, ҳур ўлкам, элга бахт, нажот,
Сен ўзинг дўстларга йўлдош, меҳрибон!
Яшнагай тоабад илму фан, ижод,
Шуҳратинг порласин токи бор жаҳон!

К а й ы р м а :

Олтин бу водийлар – жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламини маҳлиё айлаган диёр!

2. Бағри кенг Ўзбекнинг ўчмас иймони,
Эркин, ёш авлодлар сенга зўр қанот!
Истиқлол машъали, тинчлик посбони,
Ҳақсевар, она юрт, мангу бўл обод!

К а й ы р м а :

Олтин бу водийлар – жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламини маҳлиё айлаган диёр!

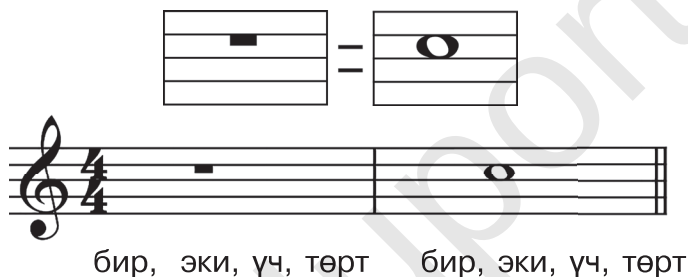
ПАУЗАЛАР

БҮТҮН ПАУЗА

Бир же күүнүн бир жеринде добуштардын токтошу же болбосо тыныгуусу зарыл болсо, паузалардан (тыныгуу белгилеринен) пайдаланылат.

Ноталардын созулушу ар түрдүү болгондой, паузалар да түрдүү созулушта болот.

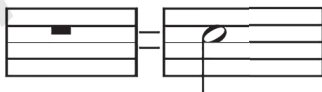
Бүтүн паузанын бүтүн нотага тең болгону мындайча жазылат:

ЖАРЫМ ПАУЗА

Жарым пауза жарым нотага тең.

Жарым пауза төмөнкүдөй жазылат:

Төмөндөгү көнүгүүнү жарым паузаларга көңүл бөлүп ырдайбыз:

НАҚШ ОЛМАЛАР

Сөзү Р. Толибдики

Музыкасы Н. Нархожаевдики

Куунак

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Тоб-ла на-ди қу-ёш - да

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Кўз ола-ди қа -раш - да

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар,

Ю-зи-да нур ўр-ма-лар, Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар,

Пи-ё-ла-дай йи-рик -дир. Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар,

Меҳ-на-тим-га кў-рик -дир. Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар,

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Ю-зи-да нур ўр-ма-лар,

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Ю-зи-да нур ўр-ма-лар,

ЖҮР МЕКТЕПКЕ

Сөзү К. Маликовдуку

Музыкасы А. Малдыбаевдики

Ылдамыраак, чакыруудай

Жеке:

1. Мы- на- кей мек- теп а- чыл- ды, Бак- ты-
нын ну- ру ча- чыл- ды. Да-йым биз -ге
бе- рүү- гө, Кайталоо Ө- нөр-дү, би- лим, Бүтөөрдө
а - кыл - ды! // -лы.

Ж е к е :

2. Коңгуроо үнү жаңырды,
Жолдоштор бирге баралы!

Ж а л п ы :

Акыл кени табылды,
Алалы, тынбай алалы.

ЭСТЕГИЛЕ

Төмөндөгү күүнүн үзүндүлөрүн нотанын аттары менен айтып көрсөңөр, өзүңөр үйрөнгөн ырларыңарды билип аласыңар:

Орточо ылдам

Шашылбай

ЧЕЙРЕК ЖАНА СЕГИЗДИК ПАУЗАЛАР

Чейрек пауза да чейрек нота сыяктуу өз созулушу жана өлчөмүнө ээ.

Чейрек пауза чейрек нотага тең болгон абалда мына мындай жазылат:

Сегиздик пауза сегиздик нотага тең.
Сегиздик пауза мына мындай жазылат:

Төмөндөгү көнүгүүнү сегиздик паузаларга карап ырдайбыз:

Куунак

Музыкалык чыгармадагы паузалар түрдүүчө болушун билип алдыңар. Төмөндөгү күүнү угуп, андагы сегиздик паузанын ар дайым такт башына келишине көңүл бургула:

ФЕРУЗА

Музыкасы Г. Рузибаевдики

ДИЁР МАДҲИ

Сөзү Х. Рахматтыкы

Музыкасы Н. Нархожаевдики

Көңүлдүү

О- на-Ва- тан эр- та- си Ке-ла-жак-нинг ме-ва

си, Би-лим, ҳу-нар э- га- си

Биз бў-ла-миз ал-бат-та, Ни-ят-лар ул-кан,кат- та.

А - - - Ни-ят-лар ул-кан,кат-та.

1. Она–Ватан эртаси,
Келажакнинг меваси,
Билим, ҳунар эгаси
Биз бўламиз албатта,
Ниятлар улкан, катта.
2. Орзуларим уч берар,
Диёр меҳри куч берар,
Дилда ёруғ туйғулар,
Ёруғликка ошнамиз,
Эзгу ишга ташнамиз.
3. Довруғлидир Ватаним,
Обрўлидир Ватаним.
Дунёдаги чаманим
Кўз қорамдек сақлайман,
Ишончингни оқлайман.
4. Темур бобом дилда бор,
Ўлкам бўлур гул, обод
Байроқни тутиб озод,
Шод борамиз илгари,
Мард ғолиблар сингари!

РУСТАМ АБДУЛЛАЕВ (1947-ж.)

Байыркы Харезмдин Хива шаарында туулуп өскөн Рустам Абдуллаев Республикабыздын музыка искусствосунун гүлдөп өсүшүнө өзүнүн татыктуу салымын кошуп келүүдө. «Шодимулк», «Садоқат», «Хива» аттуу опералары, «Қуёшга таъзим» балети, 5 фортепиано жана симфониялык оркестр үчүн концерт, көптөгөн ыр жана романстар композитордун чыгармачылыгынын бир бөлүгү. 1995-жылдан бери Өзбекстан Композиторлор союзунун төр агасы.

Рустам Абдуллаевдин жазган көптөгөн чыгармалары Германия, Англия, Египет, Голландия сыяктуу чет өлкөлөрдө да аткарылып, музыка сүйүүчүлөрүн кубандырган. Композитордун «Мустақиллик лолаларимиз», «Дўстлик таронаси», «Кулган кўзли болалар», «Диёримда байрам бугун», «Шодлик қўшиғи», «Наврўз қўшиғи» сыяктуу 50 дөн ашык ар түрдүү ырлары окуучу-жаштар тарабынан сүйүп ырдалат. Композитор Рустам Абдуллаев балдар үчүн дагы көптөгөн ырларды жазуу ниетинде.

ҚЎЗИЧОҚ

Сөзү Ю. Сулаймановдуку

Музыкасы Р. Абдуллаевдики

Орточо ылдам

Бар-ра пе-чак, Са-ра пе - чак. Те-риб кел-дик

Юр-май дик-дик. Ки-сир ки-сир ки-сир ки-сир

Би-сир-би-сир, би-сир-би-сир. У -ни чай - на,

Ба, қў- зи- чоқ, У- ни чай-

на, Ма, қў - зи- чоқ,

1. Барра печак,
Сара печак.
Териб келдик,
Юрмай дик-дик.
Кисир-кисир,
Бисир-бисир,
Уни чайна,
Ба, қўзичоқ.
Уни чайна,
Ма, қўзичоқ.

2. Мен ва Зайнаб,
Ҳар кун кўплаб.
Ҳар хил ўтлар,
Териб деймиз:
Эгил, эгил,
Егил, Егил.
Бўлгин семиз,
Ба, қўзичоқ.
Бўлгин семиз,
Ма, қўзичоқ.

ДИРИЖЁРЛУК АРАКЕТТЕРИ

Жалпы (чогуу) ыр аткарылганда бардыгы бир учурда, тегиз ырдоо үчүн дирижёр жетекчилик кылат. Дирижёр чыгарманын аткарылышын колдун аракеттери менен башкарат.

Музыкалык чыгармалар ар түрдүү өлчөмдө болорун силер жакшы билесиңер. Ошого карата дирижёрлук аракеттери да өлчөмгө жараша түрдүүчө болот. Дирижёрлук жөнүндөгү билим жана тажрыйбаларыбызды бышыктайбыз.

Эки чейректүү өлчөм

Эки чейректүү өлчөмгө дирижёрлук кылынганда, алгач колдорубуз төмөнгө, кийин жогоруга карай аракет кылат.

Биринчи күчтүү бөлүктө колубуз төмөн карай аракет кылат:

Экинчи күчсүз бөлүктө болсо колубузду жогоруга көтөрөбүз:

Эми $2/4$ өлчөмдүү ырга дирижёрлук кылып ырдайбыз:

АПАМ ТИККЕН ЧАК КӨЙНӨК

Сөзү М. Жангазиевдики

Музыкасы Т. Саламатовдуку

Орточо, ойноок

А-пам ма- га ар-наптик-ти, Ак жи-бек-тен чак көй-нөк ээй,

Ки-йип ал - дым ке-чээ бүт-тү, Жол-дош-торум көр-сүн деп.

Та-за ки-ем көй-нө-гүм-дү, Кир-дет-пейм, чаң жугузбайм.

Ай-тып бе-рем көр-гө-нүм-дү, Бал-дар-ме-нен у-руш-пайм.

Даярдаса байкем сабак,
Такыр жолтоо кылбаймын.
Апам жууса идиш-аяк,
Мен да карап турбаймын.

Эжем менен бирге басып,
Гүлдөргө суу куямын.
Жөжөлөргө таруу чачып,
Тамак берип турамын.

КУКУК

Сөзү А. Токтомушевдики

Музыкасы А. Малдыбаевдики

Көңүлдүү

Кү-күк, кү-күк, кү- күк, кү- күк. Көк-төм-дө ке-липжай-на-ган, Таң- ды кеч көк-сөп сай- ра- ган. Таа-ны-мал ү-нүң у-гу - лат, Ке -лип-сиң кү-күк кай-ра-дан. Кү- күк, кү- күк, кү- күк.

ӨЗҮҢӨР ТАПКЫЛА

- ♪ – Жарым нота канча чейрек нотага тең?
- ♪ – Чейрек нота канчага саналат?
- ♪ – Сегиздик нотанын канчасы чейрек нотага тең? Канчасы жарым нотага тең?

7 – бул кандай пауза? Ал канчага саналат?

z – бул паузага тең созулуштагы нотаны айткыла.

– бул белгинин аты эмне? Милдетичи?

СЕЛКИНЧЕК

Кыргыз эл ыры

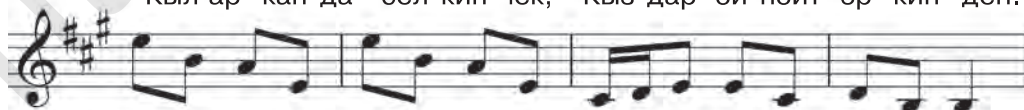
Иштеп чыккан Н. Давлесов

Ылдам

Кыл ар- кан-да сел-кин-чек, Кыз-дар ой-нойт эр- кин- деп.

Ай- луу түн-дө сал-кын жел, Ан- дай теп-пей мын-дай теп.

КӨНҮГҮҮНҮ ЫРДАЙБЫЗ

Ырдаганда сөздөрдү түшүнүктүү, таза, так айтуу өзгөчө мааниге ээ.

Сөз менен обон биргеликте жуурулушуп, угуучуга жетип барышы керек.

Төмөндөгү көнүгүүнүн жардамында так айтууну өстүрүүгө аракет кылабыз:

Жон-ли, жон-ли куй-ланг,
а-ниқ, бур-ро куй-ланг.
Орт-да қол-манг ас-ло,
бир-га-лик-да куй-ланг.

ЧЕЙРЕКТИН ЖЫЙЫНТЫГЫ БОЮНЧА СУРООЛОР

1. Ўзбекстан Республикасынын Мамлекеттик Гимнин кандай угуу керек?

2. «Жүр мектепке» ырынын музыкасын ким жазган? Ушул ырдын мазмунун айтып бергиле.

3. Бул чейректе кандай музыкалык чыгармаларды уктуңар? Кайсы композитор менен тааныштыңар?

4. Кандай бий күүлөрүн билесиңер?

5. Силер канча өлчөмдүү чыгармага дирижёрлук кыла аласыңар?

6. Чейрек пауза канчага саналат? Сегиздик паузачы? Бул паузаларга кандай ноталар тең болот?

7. Музыканын кандай колдонулуучу каражаттарын өздөштүрүп алдыңар? Музыкада колдонулуучу каражаттар эмне үчүн керек?

8. Эки чейректүү чыгармага кандай дирижёрлук кылынат?

9. Силерге кандай ыр жана музыкалар жагат?

ЭКИНЧИ ЧЕЙРЕК

АТКАРУУЧУЛАР АНСАМБЛИ

Эки же андан көбүрөөк аткаруучулар тобу “ансамбль” дейилет.

Ырдоочулар тобу “аткаруучулар ансамбли” дейилет.

ЖОНОН

Музыкасы М. Мирзаевдики

Жеңил

ОЛТИН ПАХТАМ – ОППОФИМ

Сөзү П. Муминдики

Музыкасы Н. Нархожаевдики

Куунак

Ол- тин пах- там, бе-ғу-бо- рим оп- по-

ғим, Ху-зур - жо- ним, мо-миқ-қи-нам -

юм- шо - ғим, Чи-ро йи-дан

нур та -рал -ган чи -ро - ғим,

Ча-ман бўл-ди гул - ла -ринг-дан ҳар ё - ғим.

2. Пайкалларда термиласан йўлимга,
Оқ қушмисан, қўндираман қўлимга,
Ҳосилингдан шодлик тўлар кўнглимга,
Чаноқларда қайнаб турган булоғим.

АСПАПТАР АНСАМБЛИ

Музыкалык чыгарманы чогуу бирдей кылып аткарган аспаптар тобу «Аспаптар ансамбли» (тобу) делет. Аспаптар ансамбли түрдүү аспаптардан түзүлөт. Буга: рубаб, дутар, най, гижжак, чанг, танбур, дойра, комуз, ооз комуз сыяктуу аспаптар кирет.

Ошондой эле, ансамбль бир түрдүү аспаптардан да түзүлөт. Мисалы: рубабчылар ансамбли, дутарчылар ансамбли, чангчылар ансамбли, дойрачылар ансамбли, комузчулар ансамбли жана ушул сыяктуулар.

УФОРИ 3 (КЫЗДАР БИЙИ)

Көңүлдүү

Өзбек элдик күү

КЕЛЕЧЕГИНДИ ЫРДАЙМИН, МЕКЕН

ЎЗБЕКИСТОН КЕМАСИ

Сөзү Ё. Мирзонуку

Музыкасы И. Хамраевдики

Куунак

Ғун - ча-дир ор - зу - ла -рим, бир кун гул-дай
 о - чи-лар. Йўл- ла-рим-га, юл- дуз- лар дас- та гул-дай
 со - чи-лар, со - чи -лар (о). со - чи -лар (о)
 дас - та гул-дай со - чи - лар

1. Ғунчадир орзуларим,
Бир кун гулдай очилар.
Йўлларимга юлдузлар,
Даста гулдай сочилар.

2. Менинг орзуим нима?
Яширмайман, айтаман:
Ясасам учар кема...
Ойга бориб қайтаман.
3. Кашфиётчи эгаси
Ракетага қўяр ном.
Ўзбекистон кемаси –
Жаҳонга айтар салом!

КЕРБЕЗИМ

Обону, сөзү Токтогулдуку

Орточо

Тол - гой тарт - кан кыл ар- кан, Тор каш- ка ат-
тын кер ме-си(да), Топ жыйында сай- ра- ган, Ток- то- гул- дун
кер- бе- зи. Тол- кун да жа- шың өт- көн соң,
Тол- гонуп кай - ра кел- бе- си (ой).

Эки кабат кыл аркан,
Элик сурдун кermеси (да),
Эл ичинде сайраган,
Эсил Токоң кербези,
Эсил да жашың өткөн соң,
Эңсесең кайтып келбеси (ой)!

Кыргыз элинин улуттук музыкалык аспаптары:
ооз комуз, комуз, сыбызгы, чопо чоор, кыл
кыяк.

Төмөндөгү күүнүн үзүндүлөрүнүн нота созулуштарын тапкыла:

1)

2)

ФАРХАД АЛИМОВ (1947 – 2014)

«Биз истиқлол эгалари», «Она тилим — ўзбек тилим», «Аҳиллик — дўстлик», «Чаққон бола», «Оппоқ қандим» сыяктуу татынакай ырлары менен балдардын көңүлүнөн жай алган композитор Фархад Алимов Ташкентте туулуп өстү.

Жаш кезинен музыкага болгон кызыгуусу аны, адегенде гижжак аспабынын сырларын үйрөнүп, андан кийин композиторлук адистигине ээ болууга үндөдү.

Бүгүнкү күндө көп кырдуу Ф. Алимов көптөгөн музыкалык спектаклдерге музыка жазган, хор жана солисттер (жеке аткаруучулар) үчүн бир топ ырларды жараткан композитор. Анын симфониялык оркестр, эл аспаптар оркестри үчүн жазган түрдүү-түстүү чыгармалары радио толкундарында ар дайым жаңырып турат.

ОППОҚ ҚАНДИМ

Сөзү П. Муминдики

Музыкасы Ф. Алимовдуку

Азил

1. Чойга солсам
Териб-териб,
Сен кетасан
Тезда эриб.

Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.

2. Кир қўл билан
Ушламайман.
Увол қилиб
Ташламайман.

Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.

3. Ширин бўлар
Ичган чойим.
Ҳамма сендан
Хурсанд доим.

Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.

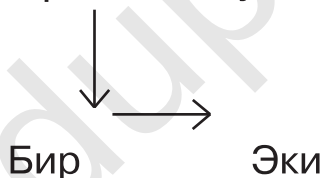
Үч чейректүү өлчөм

Музыкалык чыгармаларда эки чейректүү өлчөмдөн тышкары, үч чейректүү өлчөм да болот. Бул өлчөмдө жаратылган күүлөр көбүрөөк бий бийлөөгө шык туудурат. Вальс бийи буга мисал боло алат.

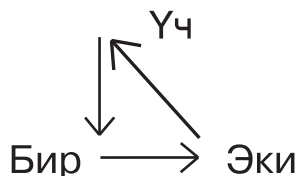
Үч чейректүү өлчөмгө дирижёрлук кылууну үйрөнгүлө. Биринчи күчтүү бөлүктө кол төмөнгө түшөт:

Экинчи күчсүз бөлүктө колду оң жакка аракет жасайбыз:

Үчүнчү бөлүктө болсо колубузду жогоруга карай көтөрөбүз:

Оң колубуз менен үч чейректүү өлчөмгө дирижёрлук кылабыз:

УЛУТТУК АСПАПТАРЫБЫЗ

БУЛ АСПАПТАР КАНДАЙ ОЙНОЛОТ?

ЖАҢЫ ЖЫЛ

Сөзү К. Жунушевдики

Музыкасы М. Бостонкуловдуку

Тезирээк

О - рун- да - лып ой ти - лек, О - куу ме - нен,
иш ме- нен. Жа - ңы жыл - ды то - со - буз,
Жар - кы - ра - ган жүз ме- нен. Ии - ий,
Оо - ой, Жар - кы- ра - ган жүз ме - нен.

Кел жаңы жыл, келе гой,
Келип колуң бере гой.
Балатыны айланып,
Өткөрөлү бирге той.

Кел жаңы жыл, келе гой,
Келип колуң бере гой.
Албан-албан иш бүтүп,
Аткарылсын тилек-ой!

ҚУВНОҚ БОЛАЛАР ҚЎШИҒИ

Сөзу Х. Каюмовдуку

Музыкасы Г. Кадыровдуку

Марш темпинде

Қор ёғар, қор ёғар – оқ пар-га ўх-шар. Хо-на-миз гул оч-ган

ба- ҳор- га ўх- шар. Ян-ги йил ар-ча-си Бе-зат-дик кўр-

кам. Шох-ла-ри тов- ла- нар, Чи-рой-ли би- рам.

1. Қор ёғар, қор ёғар –
Оқ парга ўхшар.
Хонамиз гул очган
Баҳорга ўхшар.

2. Даврани кенг олиб,
Бошлаймиз ўйин.
Айтамиз Янги йил
Қўшиғин – куйин.

К а й ы р м а :

Янги йил арчаси
Безатдик кўркам.
Шохлари товланар,
Чиройли бирам.

К а й ы р м а

ЛЫЖА ТЭЭП БАРАТАМ

Сөзү К. Бобуловдуку

Музыкасы Н. Давлесовдуку

Ылдам

Бут-ту шил-теп зы-рыл-дап, Лы- жа тээп ба-ра-там.

Ой, кыр те- гиз пах-та-дай, Көз жи- бе- рип ка-ра-сам.

Ө- жөр- лө- нүп кай-ра-дан, Ша-мал ме-нен жа-ры-шам.

Чар-ча- ган- ды сез-бес-тен, Э- чен кы- я бел а-шам.

Жардан типтик секирип,
Өтүп кетем буйдалбай.
Өргө чыгам заматта,
Кыйналбастан шамдагай.

Дүйшө, Кемел досторум,
Арттан кууп жеткиле,
Спорттун ушу бир түрү,
Жакшы үйрөнүп тепкиле.

ЧЕЙРЕКТИН ЖЫЙЫНТЫГЫ БОЮНЧА СУРООЛОР

1. Кандай ансамбль түрлөрүн билесиңер?
2. Аткаруучулар ансамбли кандай болот?
3. Аспапчылар ансамбли кандай болот?
4. «Оппоқ қандим» ырынын авторлору ким?
5. «Кербезим» ырынын автору ким?
6. Бул чейректе кайсы композитор менен тааныштыңар? Анын кандай ырын үйрөндүңөр?
7. Бул чейректе силерге кандай ыр жана күүлөр көбүрөөк жакты?

ҮЧҮНЧҮ ЧЕЙРЕК

БОЛОЧОК МЕКЕН КОРГООЧУЛАРЫ

МАРШ

Музыкасы Ж. Бизеники

Марш темпинде

ЁШ АСКАРЛАР ҚЎШИҒИ

Сөзү С. Барнаевдики

Музыкасы С. Жалилдики

Марш темпинде

Биз- лар бо-тир ёш жанг-чи, Си-нов-лар-да чи-ниқ-қан.

Хор:

Си- нов - лар - да чи - ниқ - қан. У - чув - чи - миз

ҳам танк- чи, Машқ-лар- да ғо - либ чиқ- қан.

Хор:

Ол- ға- бу биз -нинг ши -ор, Саф- да ту - ра-

миз а - дл. Ти - зи - либ тур - на қа -тор,

Қа - дам таш - лай - миз да - дил.

1. Бизлар ботир ёш жангчи
Синовларда чиниққан.
Учувчимиз ҳам танкчи
Машқларда ғолиб чиққан.

Кайырма:

Олға – бу бизнинг шиор,
Сафда турамыз адл.
Тизилиб турнақатор,
Қадам ташлаймиз дадил.

2. Дўстга фидо жонимиз,
Очиқ дастурхонимиз.
Ўзимиздай мустаҳкам
Эътиқод, иймонимиз.

Кайырма.

3. Тобланамиз ёзу қиш,
Кўриб қўйинг, меҳмонлар,
Ҳар биримиз Алпомиш,
Биз бўлажак посбонлар.

Кайырма

УККУЛА ЖАНА ТАПКЫЛА

Төмөндөгү күү үзүндүлөрү кайсы ырлардан алынган?

Алардын аттарын айтып, нота менен ырдагыла.

Жандуу

Куунак

Эми бул ырлардын музыкаларын кайсы композиторлор жазганын айтып бергиле.

Ырдын сөздөрүн жазган акындарды да эстей аласыңарбы? Ушул берилген ырлардан кайсы бири силерге көбүрөөк жагат?

Эмне үчүн?

МУЗЫКАНЫН КОЛДОНУЛУУЧУ КАРАЖАТТАРЫ

Музыка – искусствонун бир түрү. Ал түрдүү созулуш жана бийиктиктеги добуштардын жардамында образ жаратып берет. Музыканын негизи күү болуп, **өлчөм, усул, темп** жана **динамикалык белгилер** музыканын колдонулуучу каражаттары болуп эсептелинет.

Музыкалуу добуштардын бир-бири менен өз ара байланышы **күү** – обон делет.

Тактыда күчтүү жана күчсүз бөлүктөрдүн (доля) бирдей алмашып турушу **өлчөм** делет.

Узун жана кыска добуштардын өз ара алмашып келиши **усул** делет.

Музыкалуу добуштардын өз ара кандайдыр бир иретте байланышы **лад** деп айтылат.

Күүнүн ылдамдыгы **темп** делет.

Күүнү күчтүү же күчсүз жаңырышын көрсөтүүчү белгилер **динамикалык белгилер** делет.

ХОРАЗМ КУЙИ

Көңүлдүү

Ўзбек элдик күү

ЖАКШЫ ОКУУЧУ БОЛОМУН

Сөзү Ж. Орозбекованыкы

Музыкасы Ж. Касымбековдуку

1. Эрте туруп дайыма,
Муздак сууга жуунамын.
Апакемдин айтканын,
Ар убакта угамын.

К а й ы р м а :

Жакшы окуучу боломун,
Тарбиямды оңдоймун.
Сабагымды окуп коюп,
Ата-энеме жардам берип,
Андан кийин ойноймун.

2. Эрте туруп дайыма,
Гүл бакчага барамын.
Татынакай гүлдөрдү,
Суудан куюп багамын.

К а й ы р м а .

ЧЕК АРАЧЫ БОЛОЮН

Сөзү А. Кыдыровдуку

Музыкасы Н. Давлесовдуку

Көңүлдүү

Жол ба - сып не - чен миң,
 Че - гин - де Ме - кен - дин,
 Түн - дө шырп ал - дыр - бай,
 Кү - зө - төр бе - кен-
 мин.

2. Сундурбай мылтыкты,
 Болтурбай кырсыкты.
 Элимди сактасам,
 Буздурбай тынчтыкты.

3. Болсом да кичине,
 Сыр сактайм ичиме.
 Ар убак даярмын,
 Ата Журт ишине.

МУЗЫКАДАГЫ ДИНАМИКАЛЫК БЕЛГИЛЕР

Композиторлар кандайдыр бир музыка чыгармаларын жаратканда, алардын белгилүү бир бөлүктөрүн күчтүү же күчсүз аткарылышын атайын белгилер менен көрсөтүшөт. Бул белгилер чыгарманын жагымдуу, уккулуктуу болушуна жардам берет.

Музыкада бул белгилер «динамикалык белгилер» деп аталат.

Төмөндө динамикалык белгилердин негизгилери көрсөтүлгөн. Аларды билип алгыла:

f – (форте) – күчтүү добуш.

p – (пиано) – күчсүз добуш.

Эми добуштарды акырындап күчөйтүп жана төмөндөтүп баруучу белгилер менен таанышабыз:

 – бул белги добуштарды акырындап күчөйтүп баруу белгиси, ал «крещендо» деп окулат.

 – бул белги добуштарды акырындап төмөндөтүп баруу белгиси, ал «диминуендо» деп окулат.

Динамикалык белгилерге карап, төмөндөгү көнүгүүнү аткарабыз:

ДҶППИ ТИКДИМ

Сөзү Т. Туланыкы

Музыкасы М. Левиевдики

Шашылбай

АЛЬТЕРАЦИЯ БЕЛГИЛЕРИ

Добуш катарда жайгашкан негизги жети баскычтагы ноталар зарыл болгон учурда жарым тонго көтөрүлүшү же жарым тонго төмөндөтүлүшү мүмкүн.

Мындай абалдарда атайын белгилерден пайдаланылат. Бул белгилер «альтерация» белгилери дейилет.

Альтерация белгилери $\sharp$ -диез, $\flat$ -бемоль, $\natural$ -бекар деп айтылат. Нота жазуунда бул белгилер нотанын алдына коюлуп, нотанын атынан кийин айтылат. Музыкалык чыгармаларда диез жана бемоль белгилери соль ачкычынан кийин жазып коюлат.

ЛОЛАЧА

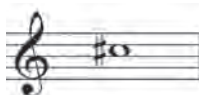
Өзбек элдик күү

Көңүлдүү

ДИЕЗ

Диез – $\sharp$ белгиси добушту жарым тонго, башкача айтканда жарым баскычка жогору көтөрөт.

Нота сызыгында ал төмөнкүдөй жазылат:

до-диез

соль-диез

фа-диез

Төмөндөгү ырды бирге ырдайбыз жана андагы ноталарга тийиштүү болгон «диез» белгисин аныктайбыз:

ГУЛ ТЕРДИ ГУЛЛАР

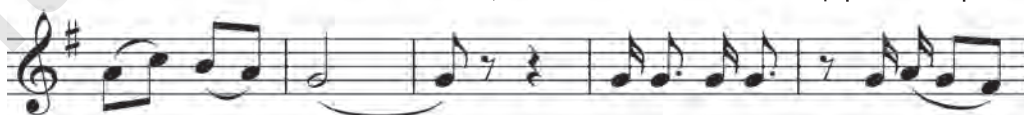
Сөзү П. Муминдики
Музыкасы Н. Нархожаевдики

Куунак

1. Ў-ғил бо-ла қиз бо-ла,

Қир-дан тер-ди

гул - ло - ла.

Қа-ра-сан-гиз у- лар -

Кайырма

га У-лар ўх-шар гул- лар - га.

Гул тер-ди, гул тер-ди, Гул-тер-ди гул- лар.

Эҳ,қа-ранг, ранг-ба-ранг, гул тер-ди қўл-лар. Гул тер-ди,

гул тер ди. Гул тер - ди гул- лар, Эҳ, қа-ранг

ранг-ба-ранг, гул тер- ди қўл - лар

2. Гуллар териб озмунча
Ўйнадилар тўйгунча.
Ҳар томонга чопдилар,
Янгиларин топдилар.

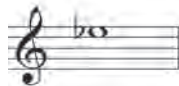
Кайырма:

3. Қуёшда товландилар,
Чаманда товландилар,
Дўстларга атайлаб
Гул тердилар авайлаб.

БЕМОЛЬ

Бемоль – $\flat$ белгиси добушту жарым тонго төмөндөтөт. Нота сызыгында ал төмөнкүдөй жазылат:

ми-бемоль

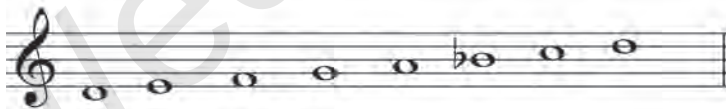

си-бемоль

Диез белгиси сыяктуу бемоль да нотадан мурда жазылып, нотадан кийин окулат.

Көбүнчө минор ладдарында чыгарма жаратуу үчүн бемоль белгиси колдонулат:

ре-минор

Эми төмөндөгү күүнү уккула жана андагы си-
бемолдон тышкары, дагы кайсы нотага бемоль
белгиси коюлганын тапкыла:

ОРУХОН

Каракалпак элдик күү

Орточо ылдам

КЫЗЫЛ ТОП

Сөзү М. Жангазиевдики

Музыкасы К. Молдобасановдуку

Көңүлдүү

Ток- то- бой-суң ыр- гыт- сам, ыр- гыт- сам,

Мен-ден а- лыс ке- те- сиң, ке- те- сиң,

Топ, топ э- тип то- пул- дап, Да- лай жер- ге

же - те- сиң, Топ, топ э- тип то- пул- дап,

Да- лай жер- ге же- те- сиң.

Токтобойсуң ыргытсам, ыргытсам,
 Менден алыс кетесиң, кетесиң,
 Топ-топ этип топулдап, } 2 жолу
 Далай жерге жетесиң. }

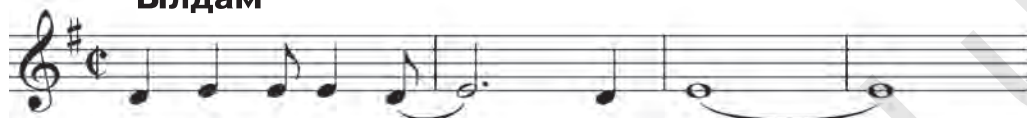

ПОРЛАР КАМАЛАК

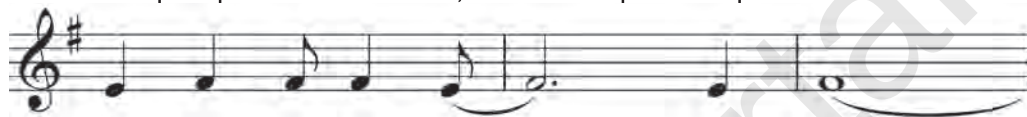
Сөзү Ж. Жаббаровдуку

Музыкасы Н. Нархожаевдики

Ылдам

Пор-лар ка-ма-лак, пор - лар

Ўй - нар ка - па-лак, ўй - нар

Қай- нар су - ма - лак,

Қай- нар су- ма - лак, Нав - рў -

зи О - лам.

Уч - гил вар - ра - гим

Зар-рин пар - ра - гим,

Нур жа - ма - ла - гим

Нав - рў -

зи о - лам. Ос- мон бе-лан - чак,

Ой - дир ке- лин - чак,

Фар-занд ке-ла - жак Нав - рў - зи о - лам,

CODA

Нав - рў - зи о - лам, Нав - рў - зи о - лам,

CODA

БЕКАР

Белгилүү бир добуш алдына коюлган диез же бемоль белгисин жоюп, добушту башталгыч абалына келтирүү зарыл болгондо бекар – $\natural$ белгиси иштетилет. Бул белги төмөнкүдөй формада жазылат:

фа-диез фа-бекар

си-бемоль си-бекар

Мына бул чыгармада бекар белгисинин жардамында фа-диез жана до-диез добуштары жоюлуп, баштагы «фа» жана «до» абалына келтирилген.

Нотаны көңүл коюп байкагыла жана бекарларды өзүңөр тапкыла.

БИЙЛЕЙЛИ

Сөзү К. Курманбаевдики

Музыкасы С. Исраиловдуку

Ылдам

Жал-пы-быз тең бир-дей-биз, Жал-коо- лук-ту бил-бей-биз.

Ка-рап тур-сун а- та- э-не, Ка-на, бал-дар, бий -лей -биз!

1. Жалпыбыз тең бирдейбиз,
Жалкоолукту билбейбиз.
Карап турсун ата-эне,
Кана, балдар, бийлейбиз!

2. Биздин бийик баркыбыз,
Бизди сүйөт калкыбыз.
Бүгүн шаттык күндөрдө,
Биз бийлейбиз жалпыбыз.

СВЕТОФОР

Сөзү С. Ачылдыкы

Музыкасы С. Нурметовдуку

Орточо

Кайырма:

Уч о- ғай-ни бо-тир-миз, Уч хил ранг-да но-дир-миз.

Қи-зил, я-шил, са-риқ-миз, Куч-қуд-рат-га қо - дир-миз.

1. 2.

Ҳам-жи-ҳат-миз до-им биз, Чор -ра- ҳа - лар

жо-йи-миз. Вақ-ти би - лан нур со-чар Уч- та тў - лин

о-йи-миз. Қи-зил, я-шил,

Кайырма:

Уч оғайни ботирмиз,
Уч хил рангда нодирмиз.
Қизил, яшил, сариқмиз,
Куч-қудратга қодирмиз.

1. Ҳамжиҳатмиз доим биз,
Чоррахалар жойимиз.
Вақти билан нур сочар
Учта тўлин ойимиз.

2. Қизил ёнса, тек туринг,
Яшил ёнса, тез юринг,
Сариқ ёнса, эҳтиёт
Чорасини ҳам кўринг.

3. Гапимиз шу сизларга:
Барча ўғил-қизларга –
Дуч келмайсиз хатарга,
Қулоқ солинг бизларга.

Өзүңөр тапкыла

Кайсы белгилер «Альтерация белгилери» деп айтылат?

 — бул белгинин аты эмне? Милдетичи?

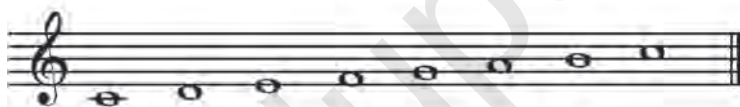
 — кайсы добуш бийигирээк?

а) б)

 — кайсы добуш төмөнүрөөк?

а) б)

Добуш катарда кайсы ноталардын аралыгы жарым тон?

Канчанчы мисалда минор үч үндүгү берилген?

1)

2)

Мажор үч үндүгүн түзүү үчүн кандай добуш жетпей жатат?

ЧЕЙРЕКТИН ЖЫЙЫНТЫГЫ БОЮНЧА СУРООЛОР

1. Музыканын колдонулуучу каражаттарына эмнелер кирет?

2. Музыкада альтерация белгилери эмне үчүн керек? Диез менен көтөрүлгөн же бемоль менен төмөндөтүлгөн добуштарды өз абалына келтирүү үчүн кандай белги иштетилет?

3. Композитор Н.Нархожаевдин кандай ырлары жана музыкалары эсиңерде калган?

4. Музыкада динамикалык белгилердин милдеттери эмнеден турат? Пиано белгиси менен жай аткарылган добушту күчөйтүү үчүн кандай белги коюлат?

5. f – бул кандай белги?

 – булчу?

6. p – бул кандай белги?

 – булчу?

7. Бул чейректе силерге кандай күү жана ырлар жакты?

ТӨРТҮНЧҮ ЧЕЙРЕК

САП ЖАНА КАЙЫРМА

Күүлөр да, ырлар да өзүнүн көлөмү жана аткарылышынын татаалдыгына жараша түрдүүчө болушу силерге белгилүү. Эң жөнөкөй ырлар — сап жана кайырмалуу ырлар. Мындай жөнөкөй түрдөгү ырларды силер көп ырдагансыңар. Алар, адатта, бир нече саптан жана ар бир саптан кийин бирдей сөздөр менен кайталануучу кайырмадан турат. Ырда, адегенде сап, кийин кайырма аткарылат.

Өзүңөр биринчи чейректе уккан «Өзбекстан Республикасынын Мамлекеттик Гимни», экинчи чейректеги «Мен ғунчаман» ыры жана үчүнчү чейректе уккан «Жакшы окуучу боломун» ырлары сап жана кайырмадан түзүлгөн жана көптөгөн ырлар мына ушундай жөнөкөй түрдөгү ырлар. Төртүнчү чейректе да алардан бир канчасын аткарасыңар.

Өзүңөр билген жөнөкөй түрдөгү башка ырлардын аттарын айтып бергиле.

БАҲОР ВАЛЬСИ

Музыкасы М. Мирзаевдики

Орточо ылдам

ОКУУЧУЛАР ЫРЫ

Сөзү Ж. Абдыкалыковдуку

Музыкасы Б. Сагынбаевдики

Тыкан

Айт - кы - ла - чы ким ө - зү,

А - гай, э - жей мак - та - ган.

Ал о - куу - чу де - ген дос,

Да - йым беш - ке о - ку - ган,

А - ны жак - шы би - ле - биз.

Айткылачы ким өзү,
Ата-эне мактаган.
Ал окуучу деген дос,
Улууларды сыйлаган,
Аны сонун билебиз.

НОТА МЕНЕН ЫРДАГЫЛА

ХАБИБУЛЛА РАХИМОВ (1946-ж.)

Музыка искуссвосунун түрдүү багыттарында ийгиликтүү чыгармачылык кылып келе жаткан Хабибулла Рахимов балдар ырчылыгын байытуу жана өнүктүрүүгө өз салымын кошуп келүүдө. Анын көптөгөн ири чыгармалары жалаң эле Өзбекстанда эмес, чет элдерде да белгилүү. Окуучу-жаштар үчүн жазылган «Дўмбоқчалар кўшиғи», «Боғча опам», «Ой бўламиз — той бўламиз», «Мен ғунчаман», «Она юрт» сыяктуу бир катар ырлары болсо республикабызда өткөрүлгөн түрдүү конкурстарда сыйлыктуу орундарды ээлеген. Композитор дүйнө классикалык музыка багытында да ийгиликтүү чыгармачылык кылууда. Опера, музыкалык драма жана комедия, түрдүү оркестрлер үчүн жазылган бир канча чыгармалары Хабибулла Рахимовдун көп кырдуу чыгармачыл экендигин күбөлөндүрөт.

ТОМ БОШИДА ҚИЗҒАЛДОҚ

Музыкасы Х. Рахимовдуку

Ылдам

МЕН – ҒУНЧАМАН

Сөзү Н. Нарзуллаевдики

Музыкасы Х. Рахимовдуку

Мен-ғун ча - ман, ба-ҳор бўл-гим ке-ла -ди,

Мен-шаб-нам-ман, на-ҳор бўл-гим ке-ла - ди.

Мен-зар-ра - ман, о-лам бўл-гим ке - ла - ди,

Мен- бо-ла - ман, о-дам бўл-гим ке - ла - ди.

Юрт-лар кўп-дир бир-бири-дан зи- ё - да, Ўз-бе-кис-тон

гў - зал ди- ёр дун - ё - да. Хур ўл - кам-да

бахт- ли я-шаш ти - ла - гим, ис - тиқ - лол - ни

1. Мен – ғунчаман, баҳор бўлгим келади,
Мен – шабнамман, наҳор бўлгим келади.
Мен – зарраман, олам бўлгим келади,
Мен – боламан, одам бўлгим келади.

К а й ы р м а :

Юртлар кўпдир бир-биридан зиёда,
Ўзбекистон – гўзал диёр дунёда.
Ҳур ўлкамда бахтли яшаш – тилагим,
Истиқлолни қутлар жажжи юрагим.

2. Мен – жилғаман, уммон бўлгим келади,
Мен – ёғдуман, чўлпон бўлгим келади.
Мен – учқунман, бўлгим келар аланга,
Фарзанд бўлиб ярай азиз Ватанга!

К а й ы р м а

**Орус композитору
Пётр Ильич Чайковский
(1840—1893)**

Улуу орус композитору П.И.Чайковский табияты, балдарды абдан сүйгөн. Ал балдарга арнап, түрдүү темаларда өтө көп күү жана ырларды жараткан. Анын фортепиано үчүн жараткан балдар альбомунан «Жыгач солдатчалар маршы», «Ат оюн», «Желмогуз кемпир» сыяктуу бир катар чыгармалар орун алган. Бул чыгармаларды кичинекей окуучулар сүйүп угушат.

ЖЫГАЧ СОЛДАТЧАЛАР МАРШЫ

Музыкасы П.И. Чайковскийдики

Жеңил, куунак

The image displays a musical score for piano, organized into five systems, each consisting of two staves. The key signature is one sharp (F#). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. A large, faint watermark reading 'huz' is visible across the center of the page.

The musical score is written for piano and consists of five systems, each with a treble and bass staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals.

ҚЎЗИЛАРИМ

Сөзү А. Кочкорбаевдики

Музыкасы Ф. Назаровдуку

Орточо ылдам

Қў- зи - ла - рим ўт - ла - та - йин, Ма - на кўм - кўк

ўт- лоқ та - йин. Ке - либ ўй - нанг, кат - та яй - лов,
Кайырма:

Қа - ранг, ўт - лар қан-дай ма-йин. Фер - ма - миз-нинг

қў - зи - лари чақ - нар мун - чоқ шўх кўз - ла-ри,

Яй - ранг ке- ча - кун - дуз- ла - ри, Қў- зи-ла-рим, ба - ба.

Қўзиларим, ўтлатайин,
Мана кўм-кўк ўтлоқ тайин.
Келиб ўйнанг, катта яйлов,
Қаранг, ўтлар қандай майин.

Кайырма:

Фермамизнинг қўзилари,
Чақнар мунчоқ шўх кўзлари,
Яйранг кеча-кундузлари,
Қўзиларим, ба-ба.

Ҳаммангизга бирдек қарай,
Севиб қучай, ювиб-тарай.
Кўпайишиб ўсаверинг,
Чўпонингиз ўзим бўлай.

Кайырма

ЖАШ БАГБАНДАР ЎРЫ

Сөзү А. Кыдыровдуку

Музыкасы К. Букалаевдыкы

1. Тердеттик далай чекени,
Тигилди бактын нечени.
Көрктөнүп гүлдүү бакчабыз,
Булбулдун болду мекени.
2. Жемиштин он беш түрү бар,
Тоолордун түркүн гүлү бар.
Багбандык өнөр урматтуу,
Кызыксаң келип билип ал.
3. Жол бою көчө жактарга,
Тизилтип кырка саптарга.
Жеримдин бүткүл аймагын,
Бөлөйбүз жашыл бактарга.

ҚҰФИРЧОФИМ

АРЧА ҚЎШИҒИ

АЪЛО ЎҚИЙМИЗ

БАҲОР ВАЛЬСИ

Кайталагыла

МАЖОР ЖАНА МИНОР

Мажор катарындагы күүлөр көңүлдүү жана өтө кооз угулат.

«До» нотасынан төмөндөгү мажор добуш катарын мугалимиңердин дирижёрлук көрсөтүүсүнүн жардамында ырдагыла:

Минор катарындагы күүлөр муңайым жана кайгылуу угулат.

«Ля минор» добуш катарын мугалимиңердин дирижёрлук көрсөтүүсүнүн жардамында ырдагыла:

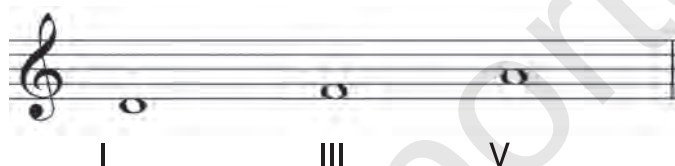

Мажор жана минор катарларында жазылган күүлөрдү жакшы билип алгыла жана аларды бир-биринен айырмалоону үйрөнгүлө.

Минор ладынын үч үндүгү да мажор ладынын үч үндүгү сыяктуу добуш катарынын I, III, V баскычында түзүлөт. «Ре минор» ыргагын биргеликте ырдайбыз:

Эми I, III, V баскыктагы добуштарды таап ырдайбыз:

Бул «Ре минор» үч үндүгү деп аталат.

Минор үч үндүгүнүн III баскычы мажордукуна караганда назик жана жумшак ырдалат.

БИБИГУЛ

Каракалпак элдик күү

Жеңил

ҮЧ ҮНДҮК

Ар кандай мажор жана минор добуш катарларынын туруктуу үч үндүгү болот. Булар добуштар катарынын I, III жана V баскычтарынан түзүлөт.

Мажор ладынын үч үндүгүн табабыз. Бул үчүн, адегенде добуш катардагы ноталарды биргеликте ырдайбыз:

Эми I, III, V баскычта жайгашкан ноталарды ырдайбыз:

Мына ушул үч добуш «до мажор» үч үндүгү делет.

Эми үч үндүктүн негизинде ырдоо көнүгүүлөрүн аткарабыз:

ма, ме, ми. ми, мо, му.

ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду,

ТОН ЖАНА ЖАРЫМ ТОН

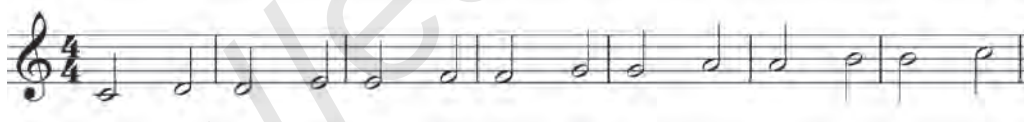
Музыка добуштарынын арасында аралык бар. Бул аралык тон жана жарым тон менен өлчөнөт. Тон эки жарым тонго тең. Же болбосо эки жарым тондук бир тонду түзөт.

Тон жана жарым тонду ачык, даана көрсөтүү үчүн пианинонун клавиштерине карайбыз. Аралыгында кара клавиш болгон ак клавиштердин аралыгы **бир тон** делет.

Тескерисинче, арасында кара клавиши болбогон эки ак клавиштердин аралыгы **жарым тон** делет.

До, ре, ми, фа, соль, ля, си, до

1 тон 1 тон жарым тон 1 тон 1 тон 1 тон жарым тон

Эми төмөндөгү ырдоо көнүгүүсүн ырдагыла.

Бир тон ме - нен жа - рым тон - ду,

Биз - а - лар - ды би - ле - биз.

ЧЕЙРЕКТИН ЖЫЙЫНТЫГЫ БОЮНЧА СУРООЛОР ЖАНА ТАПШЫРМАЛАР

1. Гижжак инструменти эмненин жардамында ойнолот? Рубабчы? Чаңгчы?
2. Сап жана кайырмананын айырмасы эмнеде?
3. «Окуучулар ыры» ырынын мазмунун түшүндүрүп бергиле.
4. Добушту жарым тонго төмөндөтүү үчүн кандай альтерация белгиси иштетилет? Көтөрүш үчүнчү?
5. Бул чейректе кайсы композитор менен тааныштыңар?
6. Кандай кыргыз жана өзбек элдик ырларын билесиңер?
7. Силерге көбүрөөк ыр ырдаган жагабы же музыка угуу жагабы?
8. Бул чейректе үйрөнгөн жана уккан кандай чыгармалар силерге көбүрөөк жакты?

САЙМАЧЫЛАР ЎРЫ

Сөзү К. Маликовдуку

Музыкасы А. Малдыбаевдики

Ылдамыраак

Сай - ма са - йып, гүл тан - дап,
Сай - ды бой - лоп ба - са- мын.
Ө - нөр де - ген бир сөз- дү,
Ө - тө сү - йүп жа - за - мын.

Жаз гүлүндөй сайманы,
Саям, чыксын атагым.
Таалай деген бир сөздү,
Түрдөп-түрдөп жазамын.

Тоо гүлүндөй саймалап,
Келет килем жасагым.
Мекен деген бир сөздү,
Менсинемин, жазамын.

ЗАФАР

Ўзбек элдик күү

Жеңил

ЛАЙЛАК

Сөзү Уйгундуку

Музыкасы Г. Кадыровдуку

Орточо ылдам

Лай-лак кел-ди ёз- бўл-ди, қа- но - ти қо - ғоз бўл-ди.

Кун-лар и- сиб кет - ди -ю, бо- ла- лар -га соз бўл- ди.

Ла - - - - -

ГАРДУНИ СЕГОҲ

«Сегох» макамىнан

Шашылбастан

САМОИ ДУГОҲ

Ўзбек элдик күү

Шашылбай

ҲОЙ, ЛОЛА

Ўзбек элдик күү

Э. Шукруллаев кайра иштеген

Орточо ылдам

НАВРЎЗ КЕЛДИ

Сөзү Ё. Хожаевдики

Музыкасы Л. Муждабаеваныкы

Куунак

Ер - ни қиз - дир - ди ку - ёш,
 Боғ - лар - га кел - ди кўк - лам. Ма - ҳал - ла оч -
 Кайырма:
 ди чи - рой, Ат - роф гў - зал, тур - фа ранг. Нав -
 рўз кел - ди! Янг - рар кар - най, Бай - рам - га тез
 ке - линг - э, Ё - зиб а жиб дас - тур - хон, Ку -
 тар бу - гун Ўз - бе - кис - тон. Ку -
 тар бу - гун Ўз - бе - кис - тон.

1. Ерни қиздирди қуёш,
Боғларга келди кўклам.
Маҳалла очди чирой,
Атроф гўзал, турфа ранг.

Кайырма:

Наврўз келди!
Янграр карнай,
Байрамга тез келинг-э,
Ёзиб ажиб дастурхон,
Кутар бугун Ўзбекистон.

2. Наҳордан куй-қўшиқ-ла
Совға-саломин созлар.
Йиғилинглари, болалар,
Кутар масхарабозлар.

Кайырма.

Оқсоқол мўйлов бураб,
Қаранг, шодон кулади:
– Хуш кўрдик, Наврўз,
Сен-ла шодлик келади.

Кайырма

БОЙЧЕЧАГИМ ОМОНЛИК

Сөзү Камбар атаныкы

Музыкасы Н. Нархожаевдики

1. Ерни қоплаб ётар,
Сен учун тонглар отар.
Меҳринг ўтида муз, қор,
Эриб сойларга оқар.

Кайырма:

Бойчечагим, бойчечак,
Кулиб чиққан ой чечак.
Баҳорда қир, даламга
Қўшасан чирой чечак.

2. Ҳуснинг эмас бир онлик,
Ўзинг эзгу омонлик.
Ҳар ким кўзга суртар,
Кўрмайлик деб ёмонлик.

Кайырма:

3. Тун-кун нурга интилдинг,
Қиш қаҳрин ташлаб келдинг.
Дилларда қадринг баланд.
Баҳорни бошлаб келдинг.

Кайырма

ГУЛ ФАСЛИ

Сөзү М. Мухаммедованыкы

Музыкасы Ш. Ёрматовдуку

Жандуу

Ба- ҳор кел- ди гул- ба-ҳор э- та- ги- да

гул ту- тиб. Биз- га ин- тик ло- ла- зор

қир-лар бағ - ри да ку-тиб. А...

Ат- роф тў-ла ҳар хил гул,

Ля, ля, ля. Биз -нинг
ля, ля, ля, ля, ля

кўк-лам -лар бут -кул, Гул фас-

чи-рой-ли- дир ҳа- ми- ша,

ли,

Кайталоо үчүн

чи-рой- ли-дир ҳа- ми - - ша.

БОБОМ УЛУҒ ЁШИДА

Сөзү Э. Рахимовдуку

Музыкасы Г. Кадыровдуку

Шашылбай

Бо- бом у -луғ ё- ши -да (ё-ши-да), Кат-та иш-лар

бо- ши- да,(бо-ши-да), Шо- гирд-ла-ри ба- ҳо-дир,

Тер тў- ка-миз қо-ши-да, тер тў-ка- миз қо- ши- да,

1. Кайталоо үчүн 2. Аяктоо үчүн

тер тў-ка-миз қо- ши- да.

Бобом улуғ ёшида,
Катта ишлар бошида,

Шогирдлари баҳодир,
Тер тўкамиз қошида.

Бобом асл паҳлавон,
Шердек ошар қир, довон.

Боғ яратар, гул таратар,
Омон бўлсинлар, омон.

Деган: «Касбинг улуғла,
Яхши ишни қутлуғла».

Силаб аста бошимиз,
Деган: «Бахтинг қўриқла».

ТОМ БОШИДА ҚИЗҒАЛДОҚ

Сөзү Н. Нарзуллаевдики

Музыкасы Х. Рахимовдуку

1. Том бошида қизғалдоқ,
Ұйнар шамол шўх, қувноқ.
Ҳайрон бўлар қизалоқ,
Қулоғида ойбалдоқ.
2. Гўё яшил оламни
Чин дилдан қутлар эди.
Баргларида шабнамни
Офтобга тутар эди.
3. Шунчаларки ер меҳри,
Сийлаб, кўтармиш бошга.
Зиёсида бор сеҳри,
Интилар у қуёшга.
4. Баҳордан бериб дарак,
Томда яшнар қизғалдоқ.
Урар ёнида юрак,
Кўклам қизи қизғалдоқ.

КАККУ

Сөзү Тулкиндики

Музыкасы И. Хамраевдики

Жай

1. Ме - нинг се - вик - ли қу-шим, Ту- та - ман каф-

тим - да сув. Сен - га- дир шўх қў - ши - ғим,

Как - ку, как - ку как-ку-жон, как- ку! Сен-га-дир шўх

қў- ши -ғим, как- ку как- ку как-ку-жон, как-ку!

2. Елкамга қўн, майлига,
Кўзларинг мунчоқ, кўзгу.
Бошлар боғлар сайлига,
Какку, каккужон, какку!

3. Баланд, баланд учасан,
Жажжи қалбимга орзу.
Фазоларни қучасан,
Какку, каккужон, какку!

МАЗМУНУ

Сөз башы.....	4
---------------	---

Биринчи чейрек.

Ырдоо эрежелери.....	5
Өзбекстан Республикасынын Мамлекеттик Гимни.	
Сөзү А.Ариповдуку, музыкасы М.Бурхановдуку.....	6
Паузалар.....	9
Нақш олмалар. Сөзү П.Толибдики, музыкасы Н. Нархожаев- дики.....	10
Жүр мектепке. Сөзү К. Маликовдуку, музыкасы А. Малдыбаев- дики.....	11
Эстегиле.....	12
Чейрек жана сегиздик паузалар.....	13
Феруза. Музыкасы Г. Рузибаевдики.....	14
Диёр мадхи. Сөзү Х. Рахматтыкы, музыкасы Н. Нархожаевди- ки.....	15
Рустам Абдуллаев (1947-ж.).....	17
Қузичоқ. Сөзү Ю. Сулаймановдуку, музыкасы Р. Абдуллаевдики	18
Дирижёрлук аракеттери.....	20
Апам тиккен чак көйнөк. Сөзү М. Жангазиевдики, музыкасы Т. Саламатовдуку.....	21
Күкүк. Сөзү А.Токтомушевдики, музыкасы А. Малдыбаевди- ки.....	22
Селкинчек. Кыргыз эл ыры. Иштеп чыккан Н. Давлесов	23
Чейректин жыйынтыгы боюнча суроолор.....	25

Экинчи чейрек

Аткаруучулар ансамбли.....	26
Жонон. Музыкасы М. Мирзаевдики.....	
Олтин пахта – оппоғим. Сөзү П. Муминдики, музыкасы Н. Нархожаевдики.....	27
Аспаптар ансамбли.....	28

Уфори 3 (кыздар бийи). Өзбек элдик күү.....	29
Ўзбекистон кемаси. Сөзү П. Муминдики, музыкасы И. Хамраев-дики.....	30
Кербезим. Обону, сөзү Токтогулдуку	32
Фархад Алимов.....	35
Оппоқ қандим. Сөзү П. Муминдики, музыкасы Ф. Алимовду-ку.....	36
Үч чейректүү өлчөм.....	37
Улуттук аспаптарыбыз.....	38
Жаңы жыл. Сөзү К. Жунушевдики, музыкасы М. Бостонкуловдуку.....	39
Қувноқ болалар қушиғи. Сөзү Х. Каюмовдуку, музыкасы Г. Кадыровдуку.....	40
Лыжа тээп баратам. Сөзү К. Бобуловдуку, музыкасы Н. Давлесовдуку.....	41
Чейректин жыйынтыгы боюнча суроолор.....	42

Үчүнчү чейрек.

Болочок Мекен коргоочулары	43
Марш. Музыкасы Ж. Бизеники.....	43
Ёш аскарлар қушиғи. Сөзү С. Барнаевдики, музыкасы С. Жалилдики.....	44
Уккула жана тапкыла.....	46
Музыканын колдонулуучу каражаттары.....	47
Хоразм куйи. Өзбек элдик күү.....	48
Жакшы окуучу боломун. Сөзү Ж. Орозбекованыкы, музыкасы Ж. Касымбековдуку	49
Чек арачы болоюн. Сөзү А. Кыдыровдуку, музыкасы Н. Давлесовдуку.....	50
Музыкадагы динамикалык белгилер	51
Альтерация белгилери.....	53
Диез	54
Бемоль	56
Орухон. Каракалпак элдик күү.....	57
Кызыл топ. Сөзү М. Жангазиевдики, музыкасы. К. Молдобаса-новдуку.....	58

Порлар камалак. Сөзү Ж. Жаббаровдуку, музыкасы Н. Нархожаевдики.....	59
Бекар.....	61
Светофор. Сөзү С. Ачылдыкы, музыкасы С. Нурматовдуку....	63
Өзүңөр тапкыла	65
Чейректин жыйынтыгы боюнча суроолор.....	66

Төртүнчү чейрек.

Сап жана кайырма	67
Баҳор вальси. Музыкасы М. Мирзаевдики.....	68
Окуучулар ыры. Сөзү Ж. Абдыкалыковдуку, музыкасы Б. Сагынбаевдики	69
Нота менен ырдагыла	70
Хабибулла Рахимов.....	56
Том бошида қизғолдоқ. Музыкасы Х. Рахимовдуку.....	72
Мен ғунчаман. Сөзү Н. Нарзуллаевдики, музыкасы Х. Рахимовдуку.....	73
П.И. Чайковский (1840-1893).....	75
Жыгач солдатчалар маршы. Музыкасы П.И.Чайковскийдики....	75
Қўзиларим. Сөзү А. Кочкорбаевдики, музыкасы Ф. Назаровдуку.....	78
Жаш бағбандар ыры. Сөзү А. Кыдыровдуку, музыкасы К. Букалаевдыкы	80
Мына бул ырдын үзүндүлөрүнүн өлчөмүнө ылайык такт сызыктарын коюп чыккыла.....	81
Мажор жана минор.....	83
Эстегиле.....	84
Бибигул. Каракалпак элдик күү.....	85
Үч үндүк.....	86
Тон жана жарым тон.....	87
Чейректин жыйынтыгы боюнча суроолор.....	88
Саймачылар ыры. Сөзү К. Маликовдуку, музыкасы А. Малдыбаевдики.....	89
Күүлөрдү уккула.....	90-96
Ырларды ырдагыла.....	97-104

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO‘JAYEV

MUSIQA

3-sinf uchun darslik
(Qirg‘iz tilida)

Qayta ishlangan 6-nashri

Которгон Р. Жуманазарова
Редактору М. Парпиев
Көркөм редактору Ш. Мирфаёзов
Техникалык редактору Х. Хасанова
Компьютерде даярдаган У. Валижонова

Басма лицензиясы AI № 290. 04.11.2016.

2019-жылы 10-июнда басууга уруксат этилди. Форматы 70x90¹/₁₆. Кегли 14.
Прагматик гарнитурасы. Офсеттик басма. Шарттуу басма табагы 7,90.
Басма табагы 9,0. Нускасы 785. Заказ № 148.

Өзбекстан Республикасы Президенти Администрациясы алдындагы
Маалымат жана массалык коммуникациялар агенттигинин
Ғафур Ғулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык
үйүндө басылды. 100128, Ташкент, Лабзак көчөсү, 86.

**Биздин интернеттеги дарегибиз: www.gglit.uz
E-mail: info@gglit.uz**

Ижарага берилген окуу китебинин абалын көрсөтүүчү жадыбал

№	Окуучу- нун аты, фамили- ясы	Окуу жылы	Окуу китебинин алынган- дагы абалы	Класс жетекчи- синин колу	Окуу китебинин тапшырыл- гандагы абалы	Класс жетекчи- синин колу
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Окуу китеби ижарага берилип, окуу жылынын аягында кайтарып алынганда жогорудагы жадыбал класс жетекчиси тарабынан төмөнкү баалоо критерийлеринин негизинде толтурулат.

	Окуу китебинин биринчи жолу пайдаланууга берилгендеги абалы
Жакшы	Мукабасы бүтүн, окуу китеби негизги бөлүгүнөн ажыраган эмес. Бардык барактары бар, жыртылбаган, беттеринде жазуу жана сызыктар жок.
Канааттандыруу	Мукабасы эзилген, четтери жыртылган, окуу китебинин негизги бөлүктөн ажыралуу абалы бар, пайдалануучу тарабынан канааттандыруу даражада калыбына келтирилген. Кээ бир беттерине сызылган.
Канааттандыруу эмес	Мукабага чийилген, жыртылган, негизги бөлүгүнөн ажыраган же бүтүндөй жок, канааттандыруусуз даражада калыбына келтирилген. Беттери жыртылган, барактары жетишсиз, чийип-боёп ташталган. Окуу китебин калыбына келтирүүгө болбойт.